

УДК 347.73:336

DOI <https://doi.org/10.32847/ln.2019.9.15>

Оніщик Ю.В.

д.ю.н., доцент,

*завідувач кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права
Академія праці, соціальних відносин і туризму*

Толстолицька М.М.

*аспірантка кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права
Академія праці, соціальних відносин і туризму*

ПРАВОВА ІДЕНТИФІКАЦІЯ ДЕФІНІЦІЇ «МИТНИЙ СПІР»

Постановка проблеми. Різноманітні конфлікти у сфері державної митної справи є передумовою виникнення митних спорів. Однак термін «митний спір» наразі не знайшов свого законодавчого закріплення. Відсутній єдиний підхід щодо розуміння категорії «митний спір» і серед науковців. Необхідно зазначити, що саме законодавчі дефініції визначають поняття в тексті закону та відображають його суттєві ознаки, дають вичерпне тлумачення та відмежовують одну групу суспільних відносин від іншої [1, с. 427]. Тому чітке закріплення правових дефініцій сприяє розв'язанню значної кількості проблем у системі права [2, с. 10]. Зважаючи на це, дефініція «митний спір» є недостатньо розробленою та такою, що потребує як глибокого наукового осмислення, так і належного законодавчого регулювання.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Проблемам розгляду різних публічно-правових спорів присвячені праці таких учених, як С.В. Бакуліна, О.С. Булгаков, О.С. Луніна, І.А. Малярчук, Н.Б. Писаренко, В.А. Сьоміна, К.О. Тимошенко, Н.Є. Хлібороб, А.В. Хоменко та ін. Окремим питанням, пов'язаним із сутністю митного спору, приділено увагу М.В. Калантай, В.В. Решотою, С.А. Попель, У.В. Кмецінською. Проте через недостатню розробленість теоретико-методологічних засад правового регулювання митних спорів означена тематика залишається

нині актуальною. Категорія «митний спір» до цього часу не є досконало вивченою, що зумовлює необхідність проведення дослідження з цієї проблематики.

Формулювання завдання дослідження. Метою статті є формулювання дефініції «митний спір», з'ясування її характерних особливостей та здійснення класифікації митних спорів.

Виклад основного матеріалу. Митний спір є невід'ємною складовою частиною митних правовідносин, йому властиві всі ознаки й елементи останніх. Митні правовідносини – це врегульовані нормами різної галузевої належності суспільні відносини, засновані на принципах владності і підпорядкування, що виникають у процесі або з приводу переміщення предметів через митний кордон України [3, с. 11]. Для митних правовідносин характерні як загальні (нормативність, вольовий та державно-владний характер, взаємозв'язок суб'єктів митних правовідносин за допомогою наділення їх суб'єктивними правами і юридичними обов'язками, охорона від правопорушень засобами державного примусу), так і специфічні (комплексний, майновий та публічно-правовий характер, в основі даних відносин знаходиться фактор переміщення предметів через митний кордон, засновані на принципах владності і підпорядкування) ознаки [4, с. 144–145]. Суттєву роль у правовому регулюванні митних відносин

відіграє те, що вони регулюються як нормами митного законодавства, так і положеннями різних галузей законодавства. У зв'язку з цим митні правовідносини складаються з найрізноманітніших зв'язків, що істотно відрізняються один від одного, але пов'язані вони тим, що виникають у процесі або з приводу переміщення предметів через митний кордон України. З огляду на це можна стверджувати, що митний спір через своє багатогалузеве регулювання є узагальненою конструкцією, яка проявляється в різних аспектах тієї чи іншої галузі права. При цьому основною кваліфікуючою ознакою митного спору є те, що митним є тільки той спір, який впливає з суспільних відносин, що виникають у процесі або з приводу переміщення предметів через митний кордон України.

Відповідно до ч. 1 ст. 24 Митного кодексу України виникнення митного спору пов'язане із рішенням, дією або бездіяльністю митних органів, їх посадових осіб та інших працівників, що створюють для підвладного суб'єкта митних відносин правові наслідки [5]. Своєю чергою, особа, права, свободи чи інтереси якої порушено, має здійснити активну дію шляхом оскарження у встановленому законодавством порядку. Звідси слідує, що обов'язковими суб'єктами митного спору є владний (митні органи, їх посадові особи та інші працівники) та підвладний (фізичні чи юридичні особи, що здійснюють дії щодо переміщення предметів через митний кордон) суб'єкти митних відносин. Отже, коло суб'єктів митного спору зумовлюється певним протистоянням владної (реалізує свою компетенцію через владні повноваження) та зобов'язаної (правоздатність приватних осіб залежна від компетенції суб'єкта владних повноважень) сторони.

Наявність серед суб'єктів митного спору носія публічної влади вказує на певну нерівність сторін митних правовідносин. Це зумовлено характером повноважень митних органів, їх посадових осіб та інших працівників, а також тим, що в їх діяльності переважають

публічні, а не приватні інтереси. У зв'язку з цим митні спори, як правило, пов'язані з порушенням права приватних осіб суб'єктом владних повноважень у сфері державної митної справи. Предметом митного спору є протиправні рішення, дії чи бездіяльність митних органів, їх посадових осіб та інших працівників. Об'єктом митного спору є митні відносини, зміст яких становлять права і обов'язки учасників митного спору. З огляду на це можна констатувати, що митний спір є різновидом публічно-правового спору.

Аналіз ст. ст. 24-29 Митного кодексу України дає змогу зробити висновок, що рішення, дії або бездіяльність митних органів або їх посадових осіб можуть бути оскаржені в адміністративному або судовому порядку [5]. Досудовий порядок вирішення митного спору полягає в можливості оскарження рішень, дій чи бездіяльності митних органів або їх посадових осіб до митного органу (посадової особи) вищого рівня шляхом подання відповідної скарги. Вибір такої процедури, як адміністративне оскарження, є правом підвладних суб'єктів митних відносин, а не їх обов'язком. Митним законодавством зобов'язаним особам надається право відразу оскаржити рішення, дії або бездіяльність митних органів або їх посадових осіб до суду. Отже, адміністративний порядок оскарження рішень, дій чи бездіяльності митних органів або їх посадових осіб не є обов'язковою досудовою процедурою, тому подання скарги до митного органу (посадової особи) вищого рівня не виключає права на одночасне або наступне подання позовної заяви до суду. Судовий порядок вирішення митних спорів здійснюється судами адміністративної юрисдикції.

Характеризуючи митний спір, необхідно зупинитися на його важливому елементі – митному конфлікті. Саме митний конфлікт є передумовою виникнення митного спору. Термін «конфлікт» означає зіткнення протилежних інтересів, думок, поглядів, серйозні розбіжності, гостру суперечку, суперечність, сутичку [6, с. 274]. Під поняттям «спір»

розуміється: словесне змагання, обговорення чого-небудь двома або кількома особами, в якому кожна зі сторін обстоює свою думку, свою правоту; суперечність, зіткнення; взаємні домагання щодо володіння чим-небудь, посідання чогось тощо, вирішувани переважно судом [7, с. 530]. Незважаючи на те, що терміни «конфлікт» і «спір» мають спільні риси, варто зазначити, що вони не повністю збігаються за змістом. Мета спору – пошук істини та досягнення згоди або у крайньому випадку зменшення розбіжностей у позиціях його учасників [8, с. 536]. У спорі завжди сторони апелюють до третьої особи, на яку покладають повноваження вирішення конфлікту. Тобто спір виступає формою прояву та способом вирішення існуючих конфліктів [9, с. 23].

З цього приводу О.Й. Бучинський зазначає, що «конфлікт» і «спір» не є тотожними чи синонімічними поняттями з огляду на їх сутність і значення. Проте помилковим буде і повне розмежування цих категорій, адже вони мають пряму залежність і взаємний зв'язок. Враховуючи загальні правила конфліктології як вчення про конфлікт, його генезу, протікання, наслідки тощо, варто зауважити, що спір – це одна зі стадій розвитку конфліктних відносин. Проте за змістом поняття «спір» є вужчим ніж поняття «конфлікт». Підставою будь-якого спору обов'язково буде конфлікт, але не завжди конфлікт пов'язується з вирішенням спору, тому що вичерпаність конфлікту незалежно від того, яким чином це зроблено, унеможливорює виникнення спору. Так, слід розрізняти за змістом поняття «конфлікт» і «спір» як причину і наслідок. Тобто існування конфлікту може стати підставою виникнення спору, але ніяк не навпаки [10, с. 106].

На наш погляд, митний конфлікт – це суперечність між суб'єктами митних правовідносин, яка виникає у процесі переміщення предметів через митний кордон України, здійснення митного контролю та митного оформлення, застосування меха-

нізмів тарифного і нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, адміністрування митних платежів, притягнення до відповідальності за вчинення правопорушень у сфері державної митної справи, захисту прав та законних інтересів підвладних осіб, що характеризується посиленням протилежних тенденцій учасників і підлягає правовому врегулюванню. Митні конфлікти виникають, реалізуються, змінюються і припиняються на підставі певного комплексу різних за змістом взаємозалежних юридичних явищ.

Зауважимо, що у сфері державної митної справи можуть виникати спори, які не можна зарахувати до митних. До таких спорів належать: спори, які виникають із приводу зберігання на складі митниці товару, переміщеного на митну територію України (взаємовідносини утримувача митного складу з особами, які розміщують товари на цьому складі, визначаються відповідним договором, відповідно, такі спори витікають із господарських, а не митних правовідносин) [11]; спори, пов'язані з проходженням державної служби в органах, які здійснюють державну митну справу (спори щодо проходження державної служби, наприклад, працівниками митниці, витікають із службових, а не з митних правовідносин); спори, які виникають у митній сфері між приватними особами (наприклад, між магазином безмитної торгівлі та покупцем або між митним брокером та особою, якій цей брокер надає послуги з декларування, – відсутній суб'єкт владних повноважень та вони витікають із приватно-правових відносин) [12, с. 5].

Митні спори можна класифікувати за такими критеріями:

1) *за порядком розгляду*

митні спори, що розглядаються в адміністративному (досудовому) порядку; митні спори, що розглядаються в судовому порядку;

2) *за стороною, що ініціює митний спір*

митні спори, що ініціюються підвладними суб'єктами митних правовідносин; митні спори, що ініціюються митними органами;

3) в залежності від підстав прийнятих рішень, дій чи бездіяльності митних органів або їх посадових осіб

митні спори щодо коригування митної вартості товару; митні спори щодо визначення митної вартості товару; митні спори щодо адміністрування митних платежів; митні спори щодо визначення коду товару за Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності; митні спори, пов'язані з митним оформленням; митні спори, пов'язані з митним контролем тощо;

4) за змістом митних правовідносин, які зумовлюють спір

митні спори, обумовлені матеріальними митними правовідносинами; митні спори, зумовлені матеріальними процесуальними правовідносинами; митні спори, зумовлені процедурними митними правовідносинами.

Запропонована класифікація митних спорів розкриває їх специфіку та розмаїття форм прояву таких спорів. Водночас зауважимо, що митні спори можуть бути класифіковані й за іншими критеріями.

Анотація

У статті розкрито сутність та характерні особливості дефініції «митний спір». Звернено увагу на те, що митний спір є невід'ємною складовою частиною митних правовідносин, йому властиві всі ознаки й елементи останніх. Зроблено висновок, що митний спір через своє багатогалузеве регулювання є узагальненою конструкцією, яка проявляється в різних аспектах тієї чи іншої галузі права. Визначено митний спір як різновид публічно-правового спору.

Приділено увагу важливому елементу митного спору – митному конфлікту, який визначено як суперечність між суб'єктами митних правовідносин, яка виникає у процесі переміщення предметів через митний кордон України, здійснення митного контролю та митного оформлення, застосування механізмів тарифного і нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, адміністрування митних платежів, притягнення до відповідальності за вчинення правопорушень у сфері державної митної справи, захисту прав та законних інтересів підвладних осіб, що характеризується посиленням протилежних тенденцій учасників і підлягає правовому врегулюванню.

Запропоновано під митним спором розуміти публічно-правовий спір, який викликаний наявністю конфлікту стосовно взаємних прав та обов'язків між владними та підвладними суб'єктами митних відносин щодо застосування норм митного законодавства, що вирішується в адміністративному та/або судовому порядку. Предметом митного спору визначено протиправні рішення, дії чи бездіяльність митних органів, їх посадових осіб та інших працівників. Об'єктом митного спору є митні відносини, зміст яких становлять права і обов'язки учасників митного спору. Наведено специфічні особливості митних спорів. Наголошено, що основною кваліфікуючою ознакою митного спору є те, що митним є тільки той спір, який впливає

Висновки. Митні спори є різновидом публічно-правових спорів. Крім загальних ознак, притаманних публічно-правовим спорам, митним спорам властиві також особливості. Митний спір – це публічно-правовий спір, який викликаний наявністю конфлікту стосовно взаємних прав та обов'язків між владними та підвладними суб'єктами митних відносин щодо застосування норм митного законодавства, що вирішується в адміністративному та/або судовому порядку. До специфічних особливостей митних спорів необхідно зарахувати такі: митним є спір, який впливає з митних правовідносин; обов'язковими суб'єктами митного спору виступають митні органи та їх посадові особи та фізична чи юридична особа, яка переміщує предмети через митний кордон; наявність між суб'єктами митних правовідносин митного конфлікту; предметом митного спору є протиправні рішення, дії чи бездіяльність митних органів та їх посадових осіб.

з суспільних відносин, що виникають у процесі або з приводу переміщення предметів через митний кордон України.

Здійснено класифікацію митних спорів за такими критеріями: за порядком розгляду; за стороною, що ініціює митний спір; залежно від підстав прийнятих рішень, дій чи бездіяльності митних органів або їх посадових осіб; за змістом митних правовідносин, які зумовлюють спір.

Ключові слова: митний спір, митні правовідносини, публічно-правовий спір, митний конфлікт, суб'єкти митних правовідносин, порядок вирішення митних спорів.

Onischyk Yu.V., Tolstoloutska M.M. Legal identification of the customs dispute definition

Summary

The article describes the essence and characteristics of the definition of «customs dispute». Attention is drawn to the fact that the customs dispute is an integral part of the customs relationship, it is characterized by all the features and elements of the latter. It is concluded that the customs dispute, because of its multi-sectoral regulation, is a generalized construction, which manifests itself in various aspects of a particular field of law. Customs dispute was defined as a form of public-law dispute.

In characterizing the customs dispute, attention is paid to its important element – the customs conflict, which is defined as the contradiction between the subjects of customs relations, which arises in the process of moving objects across the customs border of Ukraine, the implementation of customs control and customs clearance, the application of mechanisms of tariff and non-tariff regulation of foreign economic activity administration of customs payments, prosecution for committing offenses in the field of state customs, protection of rights and legitimate interests of persons opposing trends characterized by increasing participants and subject to legal regulation.

It is suggested to refer to a public-law dispute arising from a customs dispute, which is caused by a conflict of mutual rights and obligations between the authorities and the subjects of customs relations concerning the application of the rules of customs legislation, which is resolved in administrative and / or judicial order. The subject of the customs dispute is the unlawful decisions, actions or omissions of the customs authorities, their officials and other employees. The subject of customs dispute is customs relations, the content of which is the rights and obligations of the parties to the customs dispute. Specific features of customs disputes are given. It is emphasized that the main qualifying feature of a customs dispute is that only the dispute arising from public relations arising in the course of or about the movement of items across the customs border of Ukraine is customs.

Customs disputes are classified according to the following criteria: according to the procedure of consideration; the party initiating the customs dispute; depending on the grounds of the decisions taken, actions or omissions of the customs authorities or their officials; the content of customs relations that cause the dispute.

Key words: customs dispute, customs relations, public law dispute, customs conflict, subjects of customs legal relations, procedure of settlement of customs disputes.

Список використаних джерел:

1. Кривецька Л.М. Особливості тлумачення норм права за допомогою законодавчих дефініцій. *Митна справа*. 2011. № 4 (ч. 2). С. 426–430.
2. Циппеліус Р. Філософія права / Пер. з нім. Є.М. Причепій [та ін.]; ред. пер. Пр.Є., М. Причепій. Київ : Тандем, 2000. 300 с.
3. Оніщик Ю.В. Правове регулювання митних відносин в Україні та в країнах Європейського Союзу: фінансово-правовий аспект : автореф. дис. ... докт. юрид. наук : 12.00.07. Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2014. 44 с.

4. Оніщик Ю.В. Митні правовідносини: поняття, ознаки, види. *Науковий вісник Національного університету державної податкової служби України (економіка, право)*. 2012. № 1 (56). С. 142–147.
5. Митний кодекс України : Закон України від 13 березня 2012 р. № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17> (дата звернення 25.10.2019).
6. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства імені О.О. Потебні; за ред. І.К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1970–1980. Т. 4. 1973. 840 с.
7. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства імені О.О. Потебні; за ред. І.К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1970-1980. Т. 9. 1978. 916 с.
8. Рузавин Г.И. Спор. *Философский словарь* / Под ред. И.Т. Фролова. Москва, 2001. 726 с.
9. Податкові конфлікти: особливості вирішення : навч. посібник / за заг. ред. Л.В. Трофімової. Київ : КНТ, 2010. 360 с.
10. Бучинський О.Й. З'ясування сутності поняття «податковий спір». *Правова позиція*. 2019. № 1 (22). С. 103–111.
11. Постанова Великої Палати Верховного Суду України від 18 вересня 2019 р. у справі № 808/973/18. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/84481864> (дата звернення 05.11.2019).
12. Калантай М.В. Щодо визначення терміна «митні спори». *Теорія і практика правознавства*. 2017. Вип. 2 (12). С. 1–8.